

گفت‌و‌گویی دربارهٔ مفاد برنامهٔ درسی ملی

نگاهی به بخش پُریوان

فرخ‌لقا رئیس‌دانا (Ed.S.)
متخصص تعلیم و تربیت

اشاره

چندی پیش اعضای شورای تحریریهٔ مجله با محوریت موضوع «نگاهی به بخش پُریوان سند برنامهٔ درسی ملی»، میزگردی در دفتر مجله تشکیل دادند. طرح موضوع و تشریح و توضیح آن بر عهدهٔ دبیر سرفصل برنامه‌ریزی آموزشی و درسی مجله بود. در این میزگرد، بحث‌ها و سؤال‌هایی مطرح شد. خلاصه‌ای از آن بحث‌ها که زمینه‌های شناخت بهتر و بیشتر سند و پیش‌بینی رفتارهای اجرایی متناسب با آن را برای معلمان و مدیران گرامی مدارس فراهم می‌کند، در پی می‌آید.

۱. بُعد فلسفی که چرایی پدیده‌ها را مورد سؤال قرار می‌دهد. در این فلسفه باید به سؤالات مطرح در هر زمینه، بر مبنای سه عامل تفکر و تعقل، منطق، و استدلال پاسخ داده شود.

۲. بُعد علمی که «چگونگی پدیدآیی پدیده‌ها» را بررسی می‌کند و این بررسی باید بر مبنای شکل‌گیری چند عامل صورت گیرد: شناخت و طرح مسئله و موضوع مورد بررسی؛ فرضیه‌سازی برای پاسخ‌یابی یا حل مسئله؛ آزمون فرضیه‌ها با روش‌ها و راهبردهای مناسب؛ تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری؛ بهره‌گیری از نتایج بررسی به منظور نظریه‌پردازی یا تأیید و رد نظریه‌های پیشین.

حاصل این بررسی یا موجب کشف روابط علت و معلولی می‌شود یا به روشن شدن بعضی قضایا می‌انجامد، یا زمینه‌ساز پیشنهاد راه‌حل‌ها و رویکردها و راهبردهای نو می‌شود. بهره‌برداری از نتایج بررسی‌های علمی معمولاً به ارائهٔ دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها، مقررات، الگوها، روش‌ها و فنون و تجویزهای لازم دیگر برای کسب موفقیت منجر خواهد شد.

چشم‌اندازهای نظام برای ارتقای کشور و تربیت نیروی انسانی است که خود مبنای تدوین هدف‌ها، روش‌ها، راهبردها و راهکارهاست. در کشور ما، آرمان‌ها و ایده‌آل‌ها از تعالیم و جهان‌بینی اسلامی برگرفته شده و در اسناد تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش و سند برنامهٔ درسی ملی تجلی یافته‌اند. غایت آرمان‌ها در این جهان‌بینی، «رشد» است؛ رشد تا نهایت حیات طبیعه. البته انتظار این نیست که لزوماً همه یکسان رشد یابند، بلکه هرکس به قدر وسع و توانایی به حداکثر ظرفیت رشد می‌رسد.

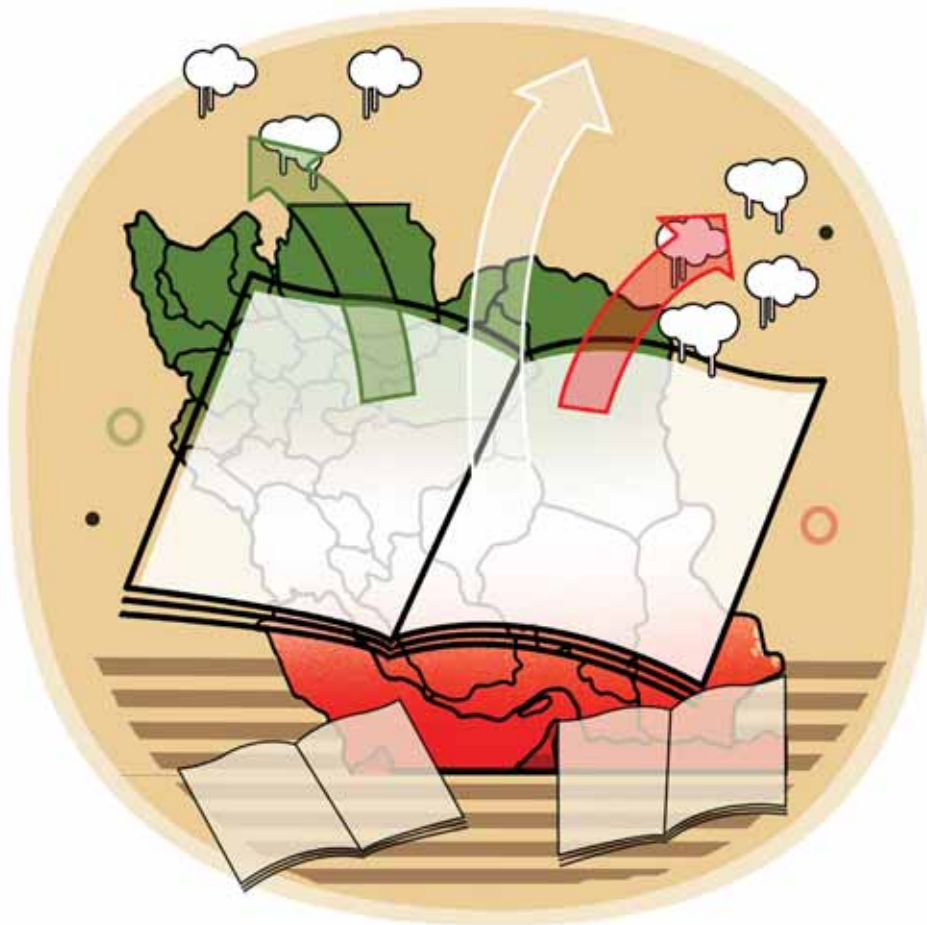
■ ابعاد جهان‌بینی اسلامی

جهان‌بینی اسلامی در سند برنامهٔ درسی ملی دو بُعد دارد:

هر کشوری با توجه به آرمان‌ها و چشم‌اندازهای خود، نظامی خاص برای تعلیم و تربیت دارد. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز برای آموزش و پرورش خود نظام خاصی دارد که بر تعالیم عالی دین مبین اسلام و فرهنگ و تاریخ ملی ایران مبتنی است.

سند برنامهٔ درسی ملی که به‌واقع نقشهٔ راه برنامه‌ریزی درسی و تهیهٔ برنامه‌ها و نیز نقشهٔ راهنمای تهیه و تدوین و تنظیم شیوه‌ها و راهکارهای اجرایی برای مدیران و معلمان مدارس است، بر مبنای اصول و موازین همان تعالیم تهیه، تدوین و تصویب شده است.

مبنای تهیه و تدوین برنامه‌های درسی، در همه جا، آرمان‌ها و

هدف نهایی یادگیری مستتر در سند

سند برنامه درسی ملی، اگرچه غایت تعلیم و تربیت را رشد قرار داده است، اما لازمه هرگونه رشد را آموزش و یادگیری دانسته و هدف نهایی از یادگیری را دو چیز برشمرده است:

۱. کشف چرایی پدیده‌ها؛
۲. کشف چگونگی پدیدآیی و پیشروی پدیده‌ها توسط یادگیرنده. این کشف و شناخت برای کیفیت بخشی باید در دو جهت صورت گیرد:

۱. کیفیت بخشی به زندگی فردی؛
 ۲. کیفیت بخشی به زندگی اجتماعی؛
- در نهایت، حاصل شناخت عبارت خواهد بود از:

۱. کسب دانش که حاصل ممارست در یادگیری تحت راهنمایی‌های مدبرانه معلمان و تعلیم‌دهندگان و بهره‌گیری از الگوها و منابع مناسب و متناسب است؛

۲. کسب بینش که حاصل تجربه‌آموزی است و به‌طور معمول اتفاق می‌افتد.

۳. کسب نگرش که حاصل پیامد همه تجربه‌ها در دوران‌های متفاوت زندگی است.

در جهان‌بینی فلسفی اسلامی تأکید بر این است که انسان فطرتاً خوب آفریده شده است و استحقاق آن را دارد که خوب تربیت شود.

در این جهان‌بینی، هرگونه تعلیم و تربیت در جهات و حیطه‌های علم، اخلاق، دین و مذهب، باید در چهار بُعد مورد توجه قرار گیرد: توجه به خدا و یکتایی او، انسان به‌عنوان خلیفه‌الله، طبیعت و پدیده‌های طبیعی، و جامعه و پدیده‌های اجتماعی.

محیط یادگیری

مطابق با سند برنامه درسی ملی، محیط یادگیری در نظام اسلامی کل جهان هستی است. محیط یادگیری نقش اساسی را در رشد دارد. انتظار این نیست که فقط نظام آموزش و پرورش محیط یادگیری مناسب را ایجاد کند، بلکه کلیه محیط‌های اجتماعی اعم از خانواده‌ها و رسانه‌ها، نهادها و مؤسسات اجتماعی، باید در فراهم کردن زمینه‌های رشد همه‌جانبه افراد سهیم و دخیل باشند و برای آن برنامه‌ریزی کنند. براساس این نظام، دانش‌آموز امانتی الهی است که باید تحت توجهات و برنامه‌ریزی‌های خانواده، مدرسه، مدیران، سیاست‌گذاران و کارگزاران اجتماعی، به حداکثر

ظرفیت و شکوفایی استعدادها و توانمندی‌های فطری خود دست یابد. چنین محیطی باید زمینه‌ساز یادگیری مادام‌العمر باشد. حیات طیبه همان تعالی روح انسانی، رسیدن به کمال ممکن و تحقق ظرفیت‌هاست. از یادگیرنده نیز انتظار می‌رود برای رسیدن به کمال، یعنی شکوفایی استعدادها و توانایی‌های ذاتی خویش از تمامی امکانات و شرایط در اختیار، به بهترین وجه ممکن بهره بگیرد و به‌طور مستمر در جهت رشد حرکت کند.

و نیز انتظار این است که این حرکات و رفتارها با رعایت موازین اخلاقی همراه باشد، معیارهای تقوا، اخلاص و زهد رعایت شوند و در همه حال توکل به خدای یگانه اصل قرار گیرد.

**حیات طیبه
همان تعالی
روح انسانی،
رسیدن به کمال
ممکن و تحقق
ظرفیت‌هاست**

و پایه‌های تحصیلی، در درس‌ها و موضوعات متنوع، متناسب با ویژگی‌های خاص یادگیرندگان، برنامه‌های درسی موضوعی را تهیه و تدوین کنند. رسالت این سند فقط فراهم کردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی در سطوح محلی تا ملی است که کار برنامه‌ریزان، کارگزاران تعلیم و تربیت اعم از مدیر و معلم است. به علاوه، آنچه باید انجام گیرد، تدوین استانداردها، معیارها و شاخص‌های مورد نظر در موارد کلی و جزئی است که از بایسته‌های ضروری کار دست‌اندرکاران نظام برنامه‌ریزی درسی است. براساس مستندات این سند، نهادهای متفاوت مأمور تعیین، تدوین و اجرای آن‌ها شده‌اند.

سخن آخر آنکه اجرای مطلوب برنامه‌های درسی به مساعدت و یاری برنامه‌ریزان درسی، از نظر تهیه و تدوین برنامه‌های مطلوب و معلمان و مدیران مدارس به عنوان مجریان و مشارکت‌پذیران اجرای برنامه‌ها بستگی دارد.

وظیفه مجله رشد تکنولوژی آموزشی نیز این است که به نوبه خود از طریق این‌گونه بحث و گفت‌وگوها و ارائه مقاله‌های گوناگون، زمینه‌های شناخت دقیق، کسب بینش و نگرش نوین در حوزه برنامه درسی را مطابق با آموزه‌های سندهای راهبردی برنامه درسی ملی فراهم آورد و راه‌های اجرای مطلوب مفاد آن را هموار کند.

منبع.....

سند برنامه درسی ملی (۱۳۹۱). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. وزارت آموزش و پرورش.

دانش‌آموزان نقش داشته باشد و با ایجاد محیطی بانشاط و جذاب، با انگیزه، بازخوراند، منصف و عادلانه و... زمینه‌های رشد همه‌جانبه دانش‌آموز را فراهم کند. برای تأمین چنین معلمانی، باید نظام جذب، توانمندسازی، بازآموزی و نگهداشت و پاسداری به خوبی طراحی و برنامه‌ریزی شود و به اجرا درآید تا بتواند دست‌مایه‌های لازم تعلیم و تربیت را تأمین کند. معلم عامل اصلی و اثرگذار عناصر تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق در عرصه‌های ارتباط با خدا، خود، طبیعت و دیگر افراد اجتماع است. بنابراین، باید از کرامت خاص برخوردار باشد، از میان بهترین‌ها انتخاب شود و برای آموزش و نگهداری و ارضای نیازهای وی برنامه‌ریزی شود و تمهیدات لازم صورت گیرد.

پاسخ به سؤالات و جمع‌بندی نظرها

اهم سؤالات همکاران، درباره چگونگی برداشت‌های گوناگون برنامه‌ریزان و معلمان از مفاد سند برنامه درسی ملی بود که با ادبیاتی سنگین و در سطحی کلان و پیچیده، در حد اعلام غایت‌ها و کلیات، تهیه و تدوین شده است. در پاسخ شرح دادیم که ماهیت طبیعی چنین سندهایی همین است. در واقع، سند برنامه درسی ملی سندی کلان است که چارچوب‌های کلی را به دست می‌دهد و سندی راهبردی برای سامان‌دهی برنامه‌های درسی و محتوای آموزشی است. بدیهی است که برنامه‌ریزان درسی باید با بهره‌گیری از این سند به عنوان نقشه‌یاب راه و راهنما، برای دوره‌ها

انتظار از محیط یادگیری هم این است که زمینه‌های چنین رشدی را، به بهترین وجه ممکن، برای فرد ایجاد کند. نکته قابل تأکید این است که تعلیم و تربیت چیزی فراتر از آموزش خواندن، نوشتن و حساب کردن است. تعلیم و تربیت آموزش زندگی کردن است و محیط چنین آموزشی بسیار گسترده و جامع است.

نقش معلم در سند برنامه درسی ملی

معلم در سند برنامه درسی ملی محور اصلی و اساسی تعلیم قلمداد شده است. بنا بر این سند، معلم باید در پرورش تفکر، تعقل، خلاقیت و نوآوری

مطابق با سند برنامه درسی ملی، محیط یادگیری در نظام اسلامی کل جهان هستی است و نقش اساسی در رشد دارد